

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://www.muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/biografie/1918-1939/kadra/s-t/antoni-sch-n/24355,Antoni-Schn.html>
01.05.2025, 19:30

Antoni Schön urodził się 26 V 1892 r. w Cerekwicy k/Żnina. Syn Jana Wilhelma (30 VI 1842 - 30 VIII 1930) i Teresy z domu Rybak (6 X 1850 - 10 IV 1938) (w materiałach archiwalnych używana jest pisownia Schon, Szen, Schoen. Zarządzeniem Sądu Grodzkiego w Wyrzysku z 10 XII 1937 r. przyjęto jako poprawną pisownię Schön). Ojciec, urodzony w Bruszczewie k/Śmigła pracował jako owczarz w Cerekwicy. Matka urodziła się w Kcyni i zajmowała się gospodarstwem domowym. Antoni Schön po ukończeniu szkoły powszechnej w Cerekwicy w 1906 r. pracował z rodziną, po czterech latach wyemigrował do Niemiec w poszukiwaniu pracy. Znalazł zatrudnienie w hucie na terenie Westfalii. W dniu 15 X 1912 r. został powołany do służby w wojsku niemieckim. W okresie od 15 X 1912 r. do 1 IX 1914 r. służył w 5 Pułku Grenadierów, a następnie kolejno w służbach wartowniczych: w sztabie 5 Pułku Piechoty (2 IX 1914 - 16 V 1916), w Generalnym Korpusie nr V (17 V - 23 IX 1916), w sztabie 9 Dywizji Piechoty (24 IX 1916 - 24 IV 1917), w sztabie 5 Dywizji Piechoty (25 IV - 31 V 1917) i w służbie kwatermistrzowskiej (1 VI 1917 - 20 XII 1918). Awansował do stopnia podoficerskiego i został w dniu 1 I 1917 r. odznaczony Krzyżem Żelaznym II kl.

W dniu 20 XII 1918 r. uzyskał przepustkę i przyjechał do rodzinnej Cerekwicy z zamiarem pozostania w Polsce. Z dniem 1 I 1919 r. wstąpił ochotniczo do oddziału powstańczego. Służył do 15 I 1919 r. w kompanii żnińskiej m.in. w zwiadzie konnym na froncie północnym, głównie w rejonie Łabiszyna. W okresie od 16 I do 6 V 1919 r. służył w żandarmerii polowej wojsk powstańczych, a od 7 V 1919 r. jako żołnierz Wojsk Wielkopolskich (z zaliczeniem służby od 1 I 1919 r.) nieprzerwanie do 12 II 1921 r. służył w 9 Pułku Strzelców Wielkopolskich, przemianowanym 9 II 1920 r. na 67 Pułk Piechoty Wielkopolskiej. Wraz z pułkiem uczestniczył w wojnie polsko - bolszewickiej, walcząc na froncie litewsko - białoruskim, m.in. brał udział w walkach pod Nasielskiem. Od września 1920 r. pełnił służbę na linii demarkacyjnej polsko - litewskiej w rejonie Suwałk. Po zakończeniu działań zdemobilizowany dnia 14 II 1921 r. w stopniu sierżanta.

Przyjęty do Straży Celnej i skierowany do Szkoły Straży Celnej w Wieleniu (14 V 1921 - 13 VIII 1921). W tej formacji otrzymał numer instalacyjny 90. Od 14 VIII 1921 r. rozpoczął służbę w Placówce SC Nowy Wielec (Komisariat SC Nowy Wielec, Dyrekcja Ceł Poznań). Przeniesiony (13 VII 1922 r.) do Urzędu Celnego w Miasteczku, gdzie pełnił funkcję konwojenta. W tym okresie służył m.in. wspólnie z późniejszym kierownikiem Placówki SG

w Zelgniewie, tj. przodownikiem Marcelim Nowakiem. Podczas służby w Miasteczku mianowany funkcjonariuszem służby stałej (01 I 1924 r.). Po zmianach reorganizacyjnych formacji i powołaniu dnia 22 III 1928 r. Straży Granicznej otrzymał numer Instalacyjny 3232. Od 15 VII 1928 r. rozpoczął służbę w Placówce SG Wyrzysk (Komisariat SG Rudna). Dnia 01 X 1928 r. został przemianowany na strażnika Straży Granicznej. W dniu 01 VII 1929 r. otrzymał awans na starszego strażnika SG. Przeniesiony (02 VII 1930 r.) do Placówki II linii Kaczory (Komisariat SG Kaczory, Inspektorat Graniczny SG Nakło) a następnie w strukturze Komisariatu SG Kaczory: Placówki SG Grabówno (08 I 1931 r.) i Placówki SG Jeziorki (24 III 1934 r. - kierownik placówki). Awansowany na przodownika SG (01 II 1935 r.). W trakcie służby w Jeziorkach otrzymał decyzję (20 V 1935 r.) z Izby Skarbowej z Poznania o zaliczeniu do wysługi emerytalnej służby w armii niemieckiej. Przeniesiony (01 V 1937 r.) na własną prośbę do Placówki SG II linii Grabówno, gdzie objął stanowisko kierownika placówki. W rocznej liście kwalifikacyjnej za 1938 r. występuje jako dowódca placówki II linii. Mieszkał z rodziną w Miasteczku Krajeńskim (1922-1924), Brzostowie (1924-1932) i Jeziorkach (1932-1939). W sierpniu 1939 r. cała rodzina została ewakuowana do Warszawy.

Po wybuchu II wojny światowej, zgodnie z otrzymanymi rozkazami, dotarł 9 września do Warszawy a następnie kierował się do Lwowa. W dniu 25 września dostał się do niewoli niemieckiej. W dwa dni później został przewieziony do Tarnowa, a po kilku tygodniach zwolniony z obozu. Do Grabówna, gdzie przebywała jego rodzina wrócił 21 X 1939 r. Został natychmiast aresztowany przez gestapo i zesłany do obozów w Oranienburgu, a w dniu 6 IX 1940 r. do Dachau, gdzie jako więzień otrzymał nr 18461. W tym obozie gestapowiec butem wybił mu prawe oko. Po usilnych zabiegach rodziny został jako inwalida zwolniony z Dachau w marcu 1941 r. i wrócił do Grabówna. Do końca wojny pracował tu jako woźnica u nadleśniczego. W styczniu 1945 r. rosyjski żołnierz chciał go zastrzelić po znalezieniu przechowywanego munduru Straży Granicznej. Z uwagi na niemiecko brzmiące nazwisko był w pierwszych miesiącach 1945 r. prześladowany przez Urząd Bezpieczeństwa, m.in. przetrzymywano go w piwnicach budynku, gdzie obecnie znajduje się Szkoła Policji w Pile. W tym czasie byli tam również przetrzymywani Niemcy.

W dniu 15 VIII 1945 r. otrzymał przydział 10 - hektarowego gospodarstwa w Zeleźnicy k/Krajenki i mieszkał tam z rodziną do 1952 r. Następnie, przeprowadził się (wraz z rodziną) do Piły (zamieszkał przy ul. Wawelskiej 1) i pracował jako poborca podatkowy. W dniu 30 VII 1957 r. został członkiem Koła Związku Bojowników o Wolność i Demokrację w Pile (leg. Nr 27027). Uchwałą Rady Państwa z dnia 11 XI 1972 r. za udział w Powstaniu Wielkopolskim został awansowany do stopnia podporucznika Wojska Polskiego.

Stan rodzinny: w 1922 r. zawarł związek małżeński z Gertrudą z domu Zimna (ur. 17 III 1902 - 1986), zamieszkałą w Skarszewie k/Starogardu Gdańskiego. Był ojcem pięciorga dzieci. Czworo dzieci urodziło się w Brzostowie: córki Zyta (ur. 26 VII 1924 - zm. 29 IV 2003 w Pile, tam też została pochowana) i Lucja (ur. 23 I 1926) oraz synowie: Czesław (ur. 13 V 1928) z zawodu mechanik samochodowy i Zenon (ur. 30 XII 1931), również mechanik samochodowy. Najmłodszy syn Aleksander (ur. 20 IV 1940), z zawodu nauczyciel

wychowania fizycznego, urodził się w Grabównie. Antoni Schön doczekał się dziesięciorga wnuków. Zmarł w Pile 11 stycznia 1978 r. i został pochowany na miejscowym Cmentarzu Komunalnym. W 1984 r. pochowano w tym samym grobie jego żonę Gertrudę.

Odnaczenia:

- Medal Pamiątkowy „Za Wojnę 1918 – 1921” (1929 r.)
- Medal „Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości” (1929 r.)
- Medal Brązowy „Za Długoletnią Służbę”
- Brązowy Krzyż Zasługi (dok. nadania nr 4655/a z 10 XI 1930 r.)
- Wielkopolski Krzyż Powstańczy (leg. nr C-6288 z 15 III 1958 r.)
- Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (leg. nr Ł-55551 z 18 XII 1968 r.)
- Odznaka Grunwaldzka (leg. nr 33406 z 9 V 1969 r.)
- Medal „Zwycięstwa i Wolności 1945” (leg. nr 365-71-169 z 16 II 1972 r.)

Antoni Schön za udział w walkach podczas Powstania Wielkopolskiego uchwałą Rady Państwa nr 03.15-0.79 z dnia 15 III 1958 r. otrzymał Wielkopolski Krzyż Powstańczy. Tak brzmiało uzasadnienie: „Schön Antoni poborca przy Prezydium MRN w Pile znany jest na tutejszym terenie jako człowiek uczciwy, sumienny, wywiązujący się z nałożonych na niego obowiązków. Podczas okupacji niemieckiej był więziony w obozach hitlerowskich przez szereg lat za walkę przeciwko Niemcom w czasie Powstania Wielkopolskiego. W obozie stracił prawe oko. W dniu 1 stycznia 1919 r. wstąpił do ochotniczej Kompanii Żnińskiej i walczył w ich szeregach pod dowództwem podporucznika Beutlera o Żnin, Szubin, Łabiszyn, Rynarzewo. Branie udziału w Powstaniu Wielkopolskim udowodnił przedłożoną książeczką wojskową L.Gł. 360 wydaną przez PKU Bydgoszcz Powiat.”

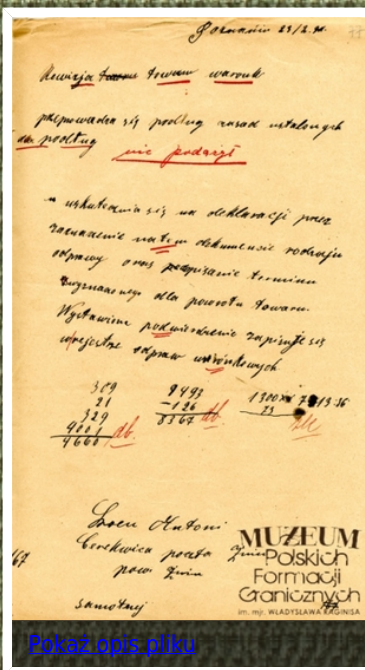
Opracowali: **Wojciech Kicman** na podstawie dokumentów rodzinnych udostępnionych w lutym 2009 r. przez syna **Aleksandra** oraz **Miłosz Filipowiak** - na podstawie materiałów przechowywanych w Archiwum Straży Granicznej w Szczecinie. Biogram uzupełnił **Krzysztof Knych** (kwiecień 2022 r.)

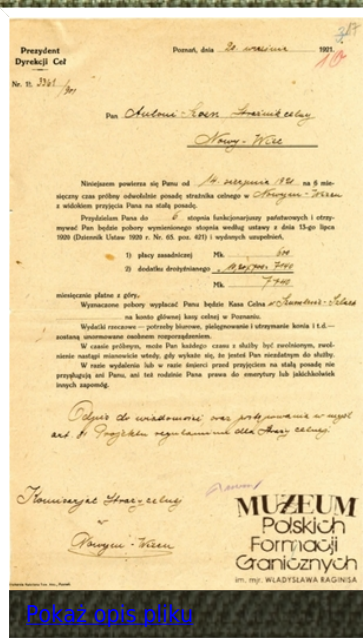
Pokaż opis pliku

Pokaż opis pliku

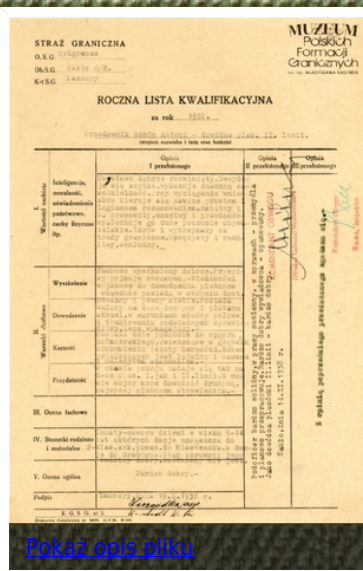
Pokaż opis pliku

Pokaż opis pliku

Pokaż opis pliku

Pokaż opis pliku